

В І Д Г У К

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Сущенко Лариси Олександрівни

на дисертаційну роботу **Покрови Світлани Василівни**

«Розвиток оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти», що подана на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність обраної теми. Упродовж останнього десятиліття увагу держави та освітян сфокусовано на удосконаленні контролю й оцінюванні навчальних досягнень здобувачів початкової освіти як важливого чинника впливу на її якість. Очевидним є той факт, що обов'язки з виконання зазначеного суспільного запиту покладено саме на вчителів початкових класів, які мають забезпечити чітке визначення мети оцінювання відповідно до змісту діагностувальних завдань, точне визначення місця контролю в освітньому процесі, конструювання оцінювальної діяльності на основі позитивного принципу, посиленні ролі особистісного чинника через єдність самооцінювання, взаємооцінювання діяльності й рефлексії.

У професійній діяльності вчителя початкових класів її успішність багато в чому залежить від його підготовленості до оцінювальної діяльності, адже саме в оцінюванні фіксується подальше проєктування дидактичного процесу.

Найбільш перспективним і цілеспрямовано організованим середовищем для успішної реалізації цих положень була і залишається система післядипломної педагогічної освіти, здатна створити умови для безперервного розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів.

Тому заявлене дослідження є досить важливою і актуальною проблемою в процесі реформування сучасної системи освіти.

Актуальність дослідження С. В. Покрови підтверджується також тим, що воно виконувалося відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри початкової освіти Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради в межах комплексної науково-дослідної теми «Розвиток компетентностей суб'єктів освітнього процесу у системі неперервної освіти» (ДР № 0113U007511), одним із виконавців якої є авторка.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз рукопису дисертаційної роботи показав, що обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами теоретичного та практичного досліджень, здійснених дисертанткою, і, в цілому, не викликають сумніву.

10. 09. 21
2033/01.01-23

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, трьома розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел (340 найменувань, із них іноземною мовою – 33), додатками. Загальний обсяг дисертації становить 329 сторінок, обсяг основного тексту – 176 сторінок. Робота містить 10 таблиць і 4 рисунки. Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки.

Дослідницею визначено чотири основні завдання, що реалізовувались на різних етапах наукового пошуку. Для їх реалізації використовувався комплекс взаємопов'язаних дослідницьких методів, котрі досить докладно схарактеризовано у дисертації та авторефераті.

У дисертації отримано вагомі наукові результати. Оцінюючи дисертаційну роботу за параметром новизни, слід відзначити, що вона є цілком очевидно і вбачається, насамперед, у ретельному обґрунтуванні сукупності тих факторів, які складають змістове ядро досить оригінальної, на наш погляд, моделі досліджуваного процесу.

Дисертацію презентує високий рівень *наукової новизни*, де автором *уперше* науково обґрунтовано, розроблено й апробовано комплекс організаційно-педагогічних умов, що забезпечують успішність розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти, а саме: 1) формування ціннісного ставлення вчителів початкових класів до здійснення оцінювальної діяльності, що забезпечується врахуванням особливостей їхньої мотиваційної сфери, актуалізацією мотиваційних механізмів, опертям на професійний досвід та його осмисленням; 2) спрямування змісту післядипломної педагогічної освіти на усвідомлення педагогами сутності оцінювальної діяльності, методів її здійснення шляхом упровадження окремих тем, навчальних дисциплін, орієнтованих на опанування ними оцінювальних знань, умінь, набуття оцінювального досвіду, їхнього «занурення» в практичні форми та методи професійної взаємодії; 3) створення рефлексивного освітнього середовища в післядипломній освіті, що забезпечує ефективну взаємодію теорії й практики та надає вчителям початкових класів можливість набуття оцінювального досвіду в реальній ситуації професійної діяльності; *уточнено* понятійно-термінологічну базу, зокрема сформульовано сутність поняття «оцінювальна компетентність вчителів початкових класів», конкретизовано поняття «оцінка», «оцінювання», «оцінювальна діяльність», «розвиток оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти»; розкрито зміст і визначено критерії, показники та рівні розвитку оцінювальної компетентності вчителів у післядипломному педагогічному процесі; означено педагогічні шляхи розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у курсовий та міжкурсний періоди; запропоновано й експериментально перевірено ефективність науково-методичного забезпечення розвитку оцінювальної

компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти; *набули подальшого розвитку* науково-теоретичні положення щодо сутності оцінювальних умінь учителя початкових класів, методи та форми їх розвитку в післядипломній педагогічній освіті.

Текст оформлено відповідно до встановлених вимог, що дає можливість чітко фіксувати новизну підходу авторки до аналізу ключового поняття дослідження.

Практичне значення одержаних результатів визначено тим, що створено, апробовано та впроваджено в процес післядипломної педагогічної освіти навчально-методичне забезпечення розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів, а саме: наскрізне (у межах усіх курсів) практичне заняття «Нові форми оцінювання навчальних досягнень молодших школярів», спецкурс «Технології формування оцінювання навчальних досягнень молодших школярів», тренінги «Технології конструювання інструментарію формування оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи», «Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів Нової української школи», майстер-клас «Оцінювальна діяльність учителя початкових класів», науково-методичні семінари та вебінари з проблеми формування оцінювання, програму, практичні заходи обласної творчої групи з теми «Технологія формування оцінювання в початковій школі», на основі яких створено методичний посібник «Нова українська школа: упровадження технологій формування оцінювання в освітньому процесі початкової школи», науково-методичний супровід і підтримка педагогів у професійних спільнотах.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес підвищення кваліфікації учителів початкових класів Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради, Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського, Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

Авторкою здійснено спробу неупередженого осмислення тих процесів, завдяки яким вона відкриває нові горизонти наукових обґрунтувань необхідності розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти, які значно розширюють та поглиблюють розуміння природи професіоналізму людини, відкриваючи тим самим нові підходи до діяльності інститутів післядипломної педагогічної освіти.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні основи розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів – досліджено наукові підходи до розуміння сутності оцінювальної діяльності педагогів»; розкрито й охарактеризовано сутність і зміст оцінювальної компетентності вчителів початкових класів, визначено особливості її розвитку в умовах післядипломної педагогічної освіти, а також схарактеризовано особливості українського та зарубіжного досвіду її розвитку.

С. В. Покровою доведено, що розвиток оцінювальної компетентності вчителя початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти – це цілеспрямований постійний процес курсового й міжкурсового підвищення кваліфікації вчителів початкових класів в сфері оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, який організований на основі компетентнісного підходу й спрямований на результативність формування стійкої позитивної мотивації та усвідомленої потреби вчителя до здійснення оцінювальної освітньої діяльності, до оволодіння сучасними знаннями, вміннями й способами оцінювальної діяльності.

У другому розділі – «Науково-методичні засади розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти» здобувачкою розроблено й обґрунтовано структурно-функціональну модель досліджуваного явища.

Дисертанткою розроблено й апробовано комплекс організаційно-педагогічних умов розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів: 1) формування ціннісного ставлення вчителів початкових класів до здійснення оцінювальної діяльності; 2) спрямування змісту післядипломної педагогічної освіти на усвідомлення педагогами сутності оцінювальної діяльності, методів її здійснення; 3) створення рефлексивного освітнього середовища в післядипломній освіті для розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів. Кожну з яких забезпечено комплексом різноманітних форм (за кількістю вчителів - індивідуальна, парна, групова та колективна, за місцем проведення занять - аудиторна й позааудиторна із залученням усіх просторових ресурсів освітнього середовища закладу, очна та дистанційна, за часом проведення – у курсовий та міжкурсовий період, за практико орієнтованістю освітнього процесу - тренінги, майстер-класи, спецкурси, проектна робота, круглі столи, обласна творча група та ін.) і методів навчання (проблемні, проектні, ситуативні, діалогічні, рефлексивні, активні, рольові, відкритих запитань), що за логікою свого розгортання реалізуються за мотиваційним, діяльнісним та рефлексивним етапами.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти» здобувачкою розкрито логіку й методику організації педагогічного експерименту; подано хід та аналіз його результатів. Загальну логіку

експериментальної роботи побудовано відповідно до мети й завдань дослідження, що передбачало: визначення етапів роботи та розроблення дослідної програми; проведення констатувального, формувального й контрольного етапів педагогічного експерименту; визначення кінцевого рівня розвиненості досліджуваного явища.

Експериментально доведено суттєвий вплив на рівень розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти реалізованими організаційно-педагогічними умовами.

Що ж стосується загальних висновків до дисертації, то вони в цілому відображають одержані дослідницькі результати на теоретичному й практичному рівнях.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. У 19 публікаціях у повному обсязі відображено основні результати дисертаційного дослідження.

Завдяки концептуалізації процесу розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти та виявлення його особливостей, ця дисертація має практичне значення для розвитку педагогічної науки. Результати дослідження можуть бути використані при розробленні нормативних документів, навчальних програм, упровадженні алгоритмів моніторингового дослідження зазначеного феномену.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчать про професійну зрілість автора.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

На основі здійсненого аналізу проміжних і кінцевих результатів наукового пошуку ми дійшли висновку щодо її високої оцінки, теоретичного і практичного значення, а також перспективності. Разом із тим, видається необхідним зупинитися на певних побажаннях роботи, які спонукають до дискусії.

1. Робота вражає колосальною ерудицією (опрацьовано 340 джерел, із них 33 – іноземною мовою). Проте, поза увагою дослідниці залишився критичний аналіз відповідних дисертаційних робіт, оскільки проблема розвитку оцінювальної компетентності вчителів нині активно досліджується, зокрема «Дидактико-методичні засади контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів» (О. Онопрієнко, 2021); «Система навчально-педагогічних ситуацій у підготовці майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності» (Стрілець-Бабенко О., 2020); «Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності в умовах інклюзивної освіти» (Волкова К., 2017); «Формування готовності вчителів природничих спеціальностей у післядипломній освіті до оцінювальної діяльності» (Бабкова О., 2015) та ін.

2. Позитивного схвалення заслуговують визначені й науково обґрунтовані організаційно-педагогічні умови досліджуваного процесу. Проте, незрозумілою є позиція авторки їхнього висвітлення крізь призму пілотного й констатувального етапів експерименту, що частково дублює подані матеріали у розділі 3.

3. Підтримуючи в цілому авторський підхід до організації дослідження, зазначимо, що, на наш погляд, не зовсім вдало було виділено рівні розвитку оцінювальної компетентності вчителів (початковий, середній, високий). У педагогіці, як правило, з метою отримання вірогідних результатів статистичне групування відповідно до одержаних експериментальних даних здійснюється таким чином, щоб до кожного розряду увійшло 20-25% значень вимірюваної ознаки. З цього логічно випливає, що рівнів досліджуваного феномену мало б бути чотири або п'ять.

4. У тексті дисертації (с. 152, 154, 174) та висновках до другого розділу (с. 188) авторка акцентує увагу на концептуальних положеннях процесу розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти. Так, дійсно, певні аспекти в дисертації є, але вони розпорошені і цілісно не сприймаються.

5. Не можемо не відзначити той факт, що робота значно виграла б, якби дослідниця під час викладу матеріалу дисертації чітко дотримувалася обраної наукової термінології. Так, в тексті роботи зазначено, що кінцевим результатом упровадження розробленої структурно-функціональної моделі, на думку автора, є «розвинена оцінювальна компетентність вчителів початкових класів». Проте, на інших сторінках роботи авторка наводить недоречне ототожнення, акцентуючи увагу на «сформованості компонентів оцінювальної компетентності» (с. 192), «сформованості оцінювальної компетентності» (с. 195), «рівнях сформованості компонентів» (с. 193, 197), «розвитку компонентів», «рівнях розвитку компонентів оцінювальної компетентності» (с. 192).

Вважаємо за доцільне наголосити на тому, що зазначені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дослідження, яке є результатом успішного здійснення дисертанткою цілісного наукового аналізу проблеми розвитку оцінювальної компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти та раціонального поєднання результатів педагогічної теорії і практики.

Загальні висновки і оцінка дисертації

Констатуємо, що дисертаційна робота, безсумнівно, містить значні наукові доробки та нові, раніше не захищені наукові положення. Автореферат дисертації повністю відповідає її змісту. Усі пункти наукової новизни дослідження, які заявлені в авторефераті, відображені у дисертаційній роботі.

Маємо підстави стверджувати, що подана до розгляду робота С. В. Покрови «Розвиток оцінювальної компетентності вчителів початкових

класів у системі післядипломної педагогічної освіти» має важливе значення для сучасної педагогічної теорії та практики й відповідає чинним вимогам щодо кандидатських дисертацій (пп. 9, 11–13) «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р. і за № 607 від 15.07.2020 р.). Отже, Світлана Василівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету,
доктор педагогічних наук, професор

Л. О. Сущенко

Підпис засвідчую:

проректор з наукової роботи
Запорізького національного університету,
доктор історичних наук, професор

Г. М. Васильчук